GLOBALLASHUV SHAROITIDA TALABALAR IJTIMOIY IDENTIFIKATSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Raximbayeva Gulyora Ulug‘bekovna,
UrDPI o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada globallashuv jarayonlari sharoitida talaba yoshlarning ijtimoiy identifikatsiyasi shakllanishining psixologik determinantlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Ijtimoiy identifikatsiya shaxsning o‘zini muayyan ijtimoiy guruh, madaniyat hamda milliy va global hamjamiyatga mansub deb anglashi bilan bog‘liq murakkab psixologik jarayon sifatida yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *globallashuv, ijtimoiy identifikatsiya, talaba yoshlar, psixologik determinantlar.*

Abstract: *This article examines the psychological determinants of social identity formation among university students in the context of globalization. Social identity is described as a complex psychological process through which individuals perceive themselves as belonging to specific social groups, cultures, and national and global communities.*

Keywords: *globalization, social identity, university students, psychological determinants.*

Kirish

XXI asr boshidan boshlab globallashuv jarayonlari insoniyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biriga aylandi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo aloqalarning kengayishi, ta’lim va mehnat migratsiyasining kuchayishi jamiyatning ijtimoiy-psixologik qiyofasini tubdan o‘zgartirmoqda. Ayniqsa, talaba yoshlar ushbu jarayonlarning bevosita

ishtirokchisi bo‘lib, ular yangi g‘oyalar, qadriyatlar va identifikatsion modellarga tez moslashadi.

Talabalik davri shaxs rivojlanishining muhim bosqichi bo‘lib, aynan shu davrda shaxsiy va ijtimoiy identifikatsiya intensiv shakllanadi. Globallashuv sharoitida esa bu jarayon murakkablashib, milliy, madaniy, kasbiy va global identitetlar o‘rtasida muvozanatni ta’minlash muammosi yuzaga keladi. Shu sababli talabalar ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantirishning psixologik determinantlarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Ijtimoiy identifikatsiya tushunchasining nazariy asoslari

Ijtimoiy identifikatsiya tushunchasi psixologiya va sotsiologiya fanlarida keng tadqiq etilgan. Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasida identitet shaxs taraqqiyotining markaziy tushunchasi sifatida qaraladi. Uning ta’kidlashicha, yoshlik davrida identitet inqirozi yuzaga keladi va bu inqirozni muvaffaqiyatli hal etish shaxsning kelajakdagi barqarorligini belgilaydi.

Tajfel va Turner tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy identifikatsiya nazariyasiga ko‘ra, shaxs o‘zini muayyan ijtimoiy guruhga mansub deb his qilishi orqali ijtimoiy identitetni shakllantiradi. Ushbu jarayon ijtimoiy solishtirish, “biz” va “ular” kategoriyalarining vujudga kelishi bilan bog‘liq. Talaba yoshlar uchun bu jarayon ayniqsa muhim bo‘lib, ular o‘zlarini akademik muhit, kasbiy jamoa, milliy va global hamjamiyat bilan qiyoslaydi.

Globallashuvning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari

Globallashuv nafaqat iqtisodiy va siyosiy, balki chuqur psixologik jarayondir. U shaxs ongiga yangi qadriyatlar, xulq-atvor me’yorlari va hayotiy strategiyalarni singdiradi. Global madaniyatning keng tarqalishi natijasida individualizm, shaxsiy muvaffaqiyat va erkinlik g‘oyalari kuchaymoqda.

Biroq bu jarayon bir vaqtning o‘zida an’anaviy qadriyatlarning zaiflashuvi, identitetning parchalanishi va madaniy begonalashuv xavfini ham keltirib chiqaradi. Talaba yoshlar ushbu qarama-qarshi ta’sirlar kesishgan

nuqtada bo‘lib, ularning ijtimoiy identifikatsiyasi ko‘p qatlamli va dinamik xarakter kasb etadi.

Talabalar ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantirishning psixologik determinantlari

Talabalar ijtimoiy identifikatsiyasining shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik determinantlarni quyidaagi guruhlarga ajratish mumkin:

1. Shaxsiy-psixologik determinantlar. O‘zlikni anglash darajasi, refleksiya qobiliyati, shaxsiy qadriyatlar tizimi talabaning identifikatsiya jarayonida muhim rol o‘ynaydi. O‘zini anglash darajasi yuqori bo‘lgan talabalar globallashuv ta’siriga tanqidiy yondashib, barqaror identitetni shakllantira oladi.

2. Motivatsion determinantlar. Ijtimoiy maqomga erishish, tan olinishi va o‘zini namoyon qilish ehtiyoji talabaning qaysi ijtimoiy guruh bilan identifikatsiyalanishini belgilaydi. Globallashuv sharoitida xalqaro muvaffaqiyat modellari motivatsiyani kuchaytiradi.

3. Emotsional determinantlar. Emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik va xavotir darajasi identifikatsiya jarayoniga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Emotsional beqarorlik identitet inqirozining chuqurlashuviga olib kelishi mumkin.

4. Ijtimoiy-muhit determinantlari. Oila, tengdoshlar guruhi, ta’lim muassasasi va madaniy makon talabaning ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantiruvchi asosiy omillardir. Qo‘llab-quvvatlovchi ijtimoiy muhit sog‘lom identitetni rivojlantiradi.

5. Raqamli determinantlar. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali shakllanayotgan “virtual identitet” real ijtimoiy identitetga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Bu holat talabalarda ko‘p identitetlilik fenomenini yuzaga keltiradi.

Oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy identifikatsiyani rivojlantirish imkoniyatlari

Oliy ta’lim muassasalari globallashuv sharoitida talabalar ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantirishda yetakchi institutlardan biri hisoblanadi. Ta’lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish, talabalarda madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Psixologik xizmatlar, treninglar va maslahatlar orqali talabalarda identitet inqirozlarini oldini olish, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish mumkin. Shuningdek, talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish ularning ijtimoiy identifikatsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida talabalar ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantirish ko‘p omilli va murakkab psixologik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda shaxsiy, emotsional, motivatsion va ijtimoiy determinantlar o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Ilmiy asoslangan yondashuv va ta’lim muassasalarida maqsadli psixologik ishlarni tashkil etish orqali talabalarda barqaror, moslashuvchan va sog‘lom ijtimoiy identifikatsiyani shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erikson, E. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton, 1968.
2. Tajfel, H., Turner, J. C. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. Psychology Press, 1986.
3. Giddens, A. *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. London: Routledge, 1999.
4. Castells, M. *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell Publishing, 2010.
5. Berry, J. W. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge University Press, 2018.
6. Schwartz, S. J. *Identity Development in Emerging Adulthood*. American Psychological Association, 2013.